

Шарова Т. М.

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

МІЛІТАРНА МОДЕЛЬ У ЗОБРАЖЕННІ БУДЕННОГО ЖИТТЯ І ХУДОЖНІ РЕФЛЕКСІЇ КОСТЯ ГОРДІЄНКА

У статті акцентовано увагу на тому, що українські письменники змушені були у часи Другої світової війни боротися із загарбниками художнім словом. Представником цього часу вважають Костя Гордієнка, творчість якого на сьогодні є малодослідженою. Однак творча спадщина письменника заслуговує на увагу, оскільки у його творчості виокремлюємо такі вектори: агітаційна спрямованість, ідеологічна заданість, методологічна «правильність» тем і ідей.

Кость Гордієнко як представник української літератури орієнтувався на ідеологічні та політичні стандарти висвітлення соціалістичних перетворень у літературі. Письменник дотримувався критеріїв жанрово-стильової та ідейно-тематичної структур методу соціалістичного реалізму.

У статті наголошено, що з одного боку в літературі відчутною була художня творчість у нормативній системі координат соцреалізму. З другого – вимушена лібералізація «дискурсу влади», руйнування радянських культурних міфів. Такі події призвели до функціонування у художніх творах двох рівнів світомоделювання: офіційного та індивідуально-авторського (неофіційного).

Література означеного періоду представлена малою прозою. Кость Гордієнко є лише прикладом того, на що орієнтувалися українські митці ХХ століття. Митці брали до уваги тематику війни: передовий фронт і тилову дійсність, партизанський рух і підпілля, трагічний початок війни і відступ військ, героїзм і зрада, велич і драматизм перемоги над ворогом.

Вказано на те, що переважна більшість творчої спадщини Костя Гордієнка років боротьби з фашизмом – це короткі оповідання й нариси виразно громадянської спрямованості, сповнені закличних лозунгово-ораторських інтонацій, гнівних висловлювань ненависті до ворога. Герой творів письменника сильні духом жінки та чоловіки, юнаки і дівчата, які захищають від ворогів рідну землю. Геройко-романтичний пафос розповіді в Гордієнкових творах логічно узгоджується з об'єктивним викладом матеріалу, елементи нарисовості природно переплітаються з художнім осмисленням воєнної пори.

Ключові слова: мілітарна модель, буденне життя, творчість, мала проза, Кость Гордієнко.

Постановка проблеми. Друга світова війна внесла вагомий корективи не лише у творчі плани й задумки Костя Гордієнка, а й кардинально змінила його життя. Кость Гордієнко, як і друзі та колеги по творчому цеху, перебуваючи під час тимчасової окупації території України в Саратові, включився в боротьбу проти німецьких загарбників художнім словом. Як зазначено в «Історії української літератури» 1971 року, «треба було на фактах і переживаннях дня підносити волю до перемоги, зміцнювати почуття любові до Батьківщини і ненависті до ворога, розкривати всесвітньо-історичне значення збройної боротьби з фашизмом, яку веде радянська країна» [3, с. 132].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Художня спадщина, літературна критика та публіцистика К.Гордієнка в сучасному українському

літературознавстві не були об'єктом літературознавчого аналізу. В умовах безпечейного панування офіційного дискурсу радянська критика продукувала ідеологічну рецепцію прози К.Гордієнка. У процесі «діалогу» з владою вказувала на «партійну позицію», «успіхи в опануванні творчим методом соціалістичного реалізму», хоча й не була цілком упевнена в «нюансах міркувань» інтегрованого в радянську структуру цінностей письменника (В. Брюховецький, Ю. Герасименко, О. Зінченко Л. Новиченко, М. Острик, В. Панченко та ін.).

Постановка завдання. Метою статті є представлення мілітарної моделі у зображенні буденного життя і художні рефлексії Костя Гордієнка.

Виклад основного матеріалу. Українська література періоду війни з німецько-фашистськими

загарбниками відзначалася своєю агітаційною спрямованістю, ідеологічною заданістю, методологічною «правильністю» багатьох ідей і тем. У ній більшою мірою відобразилася практика офіційного «соціального замовлення» творчим спілкам та письменникам, що мала місце й у попереднє десятиліття. Як засвідчують наукові спостереження (Є. Добренка, Х. Гюнтера, О. Філатової, Є. Черноіваненка та ін.), «соціальне замовлення» визначало ідеологічні та політичні стандарти висвітлення соціалістичного перетворень у літературі, згодом – критерії жанрово-стильової та ідейно-тематичної структур методу соціалістичного реалізму. «Бодай найменше відхилення означало розходження письменника з політикою влади і самою дійсністю» [7, с. 37] та вважалася «контрреволюційним ухилом», що передбачало подальші оргвисновки: від різкої критики, заборони друкувати твори до відвертих політичних звинувачень і судових вироків.

Водночас розгортання горизонтів художнього мислення в умовах війни позначене розширенням меж соцреалізму, на чому акцентує дослідниця соцреалістичного канону в українській літературі Валентина Хархун [8], частковим зняттям обмежень із раніше табуованих тем. Промовистим прикладом відносної лібералізації «дискурсу влади» стало звернення митців слова «до істинно людської сутності, її морально-психологічних глибин» [4, с. 339–340], філософське осмислення трагічних фактів життя і смерті, національних мотивів, історичного минулого тощо.

Разом із тим реальна загроза поразки руйнувала радянські культурні стереотипи, зокрема ідею про непереможність радянської армії, про міць радянської зброї. Ставила під сумнів сталінський імператив воювати з ворогом «малою кров'ю і на його території», пафос самопожертви заради класу і партії та ін. «Така ситуація сприяла відносній реабілітації “увязненого” слова, його естетичного та онтологічно-живильного потенціалу. Художня переконливість воєнних творів визначалася не тільки значимістю закладених у них ідеологічних схем, а силою вогненного слова й щиролюдським, а не замовним вболіванням митців за долю радянської країни» [8, с. 339–340]. Так чи інакше хай не остаточно, але боротьба з фашистською навалюю і фашизмом у цілому суттєво активізувала творчі позиції автора художнього твору.

Художня творчість у нормативній системі координат соцреалізму, одного боку, з другого – вимушена лібералізація «дискурсу влади», руйнування радянських культурних міфів призво-

дили до функціонування у структурі художнього твору двох амбівалентних рівнів світомоделювання: офіційного – у вимірі канону (лакованого, з «неповною» правдою) та неофіційного – індивідуально-авторського, «автентичного» (вислів В. Хархун). Із більшою чи меншою мірою означені рівні оприявлюються у написаних по гарячих слідах новелах і оповіданнях Юрія Яновського («Школяр», «Дід Данило з “Соціалізму”»), Петра Панча («Рідна земля», «Мати», «Чорний хрест»), Михайла Стельмаха («Лук'яниця», «Василь Дубочинець», «Столяриха»), Юрія Смолича («Без права смерті», «Десята смерть»), Івана Сенченка («Надя Полтавчанка», «Кінчався вересень 1941 року») та багатьох інших українських письменників. «Функціональне призначення більшості цих творів було наскрізь закличним» [4, с. 121], виразно виховним, мотиваційним.

Не всі ці твори були художньо бездоганними, з погляду форми найчастіше – невибагливі (нескладні сюжетні ходи, часом штучність і плакатність характерів, відсутність психологічно переконливого зображення і под.). Утім, слід взяти до уваги, що війна в українській малій прозі відтворена широко й багатосторонньо: передова фронту і тилова дійсність, партизанський рух і підпілля, трагічний початок війни і відступ військ із великими втратами, звірства фашистів, героїзм і зрада, велич і драматизм перемоги над ворогом – усі ці картини в усіх проявах представляли сувору і трагічну воєнну дійсність. Герої цих творів – чоловіки і жінки, юнаки й дівчата, діти, загалом, мирні, але сильні духом люди, які захищають від фашистської навали рідну землю.

Традиційно вжиті соцреалізмівські штампи про радянський патріотизм, готовність йти на смерть за високу ідею затушовуються в тексті морально-гуманістичною проблематикою, особливим драматизмом із загостреним почуттям етичного, що дозволяє письменникам відкривати в своєму героєві морально-етичні основи його усвідомленого вибору. Позаяк саме в ситуації війни, перед смертельною загрозою людина виявляє себе сповна: в добрі і злі, в мужності й у страху, в духовному злеті й моральному падінні.

В означеній проблемно-тематичній парадигмі розгорталося і прозописьмо Костя Гордієнка. Переважна більшість його творчої спадщини років боротьби з фашизмом – це короткі оповідання й нариси виразно громадянської спрямованості, сповнені закличних лозунгово-ораторських інтонацій, гнівних висловлювань ненависті до ворога.

Героїко-романтичний пафос розповіді в Гордієнкових творах логічно узгоджується з об'єктивним викладом матеріалу, елементи нарисовості природно переплітаються з художнім осмисленням воєнної пори. У відтворюваних письменником картинах війни, попри драматизм ситуацій, звучить пафос віри в перемогу над фашистами, уславлення мужності та стійкості захисників рідної землі, героїзму волелюбного українського народу.

На трагічні події, викликані війною, на героїчну й безкомпромісну боротьбу з ворогом, на широкий партизанський рух проти окупантів Гордієнкове перо відгукувалося із заavidною оперативністю. Цьому сприяла також робота в газеті «Радянська Україна». Творча реакція митця перших місяців війни – гостра, полум'яна публіцистика, пронизана відчуттям гніву і презирства до ворога, який приніс в Україну смерть і страждання, сповнена вірою в неминучість перемоги над силами зла і тьми.

Сповнені закличних інтонацій та гнівних інвектив листи, що розкидалися на окупованій ворогом українській території та за її межами, мобілізували бійців, давали надію на звільнення, утверджували віру в перемогу. Так само, як і листи Олександра Довженка («До зброї!», «Лист до офіцера німецької армії (Листа до ворога)», «Я бачу перемогу»), Юрія Яновського («Лист Паньку Сіромасі», «За кожну п'ядь землі!», віршовані епістоли Павла Тичини («За все ми відплатим тобі», «Ірландському письменникові Шону О'Кейсі»), Максима Рильського («Лист на Україну», «Лист до Янки Купали», «Бійцям Південного фронту», «Лист до українців в Америці», «До поляків»), Володимира Сосюри («Лист до земляків донецьких», «Ми переможемо») та ін.

У добу воєнного лихоліття через канали українського центру радіомовлення щоденно транслювалися художні передачі, в яких із короткими й лаконічними оповіданнями, новелами, фейлетонами та гуморесками виступали Дмитро Білоус, Олександр Довженко, Іван Ле, Яків Качура, Олександр Копиленко, Андрій Малишко, Леонід Первомайський та багато інших письменників, які за станом здоров'я чи за віком працювали далеко від фронту. Одна з трьох українських радіостанцій, спрямована на широку аудиторію, тому числі й на окуповану ворогом українську землю, в роки війни випускала щотижневий журнал, в ефірі якого звучали гумористичні та сатиричні твори (фейлетони, гуморески, усмішки-мініатюри, лаконічні оповідки, анекдоти), що збадьорювали

дух земляків та дошкуляли щирим і гідним сміхом ворогові.

В ефірі радіостанції імені Т. Г. Шевченка лунали публіцистичні виступи Костя Гордієнка, позначені закличною, ораторською інтонацією, антифашистською спрямованістю та відчуттям презирства до зрадників, пафосом віри в неминучість перемоги. З репродукторів та приймачів, налаштованих на хвилі української радіостанції, звучали його оповідання, на сторінках фронтової преси або окремих видань друкувалися нариси і статті письменника, несучи ідеї національного визволення. Війна оголила, загострила проблеми тоталітарної держави. Водночас стала рушійною силою до переосмислення багатьох проблем, стимулювала зростання національної свідомості. В евакуації, «на саратовській землі я ожив, досягаючи нове, писав про непогасне духовне життя українського народу...» [1, с. 65], – зізнавався письменник в посталінський період творчості.

Письменницьке слово Костя Гордієнка, який уважно стежив за перебігом трагічних подій на батьківщині та відгукувався на них своєю творчістю, стало потужною зброєю в боротьбі з ворогом. Картини народного життя за скрутних умов воєнного лихоліття знайшли втілення в нарисах і оповіданнях письменника, що друкувалися в центральних і фронтових газетах, виходили окремими виданнями (кишенькового формату книжечками-«метеликами»): «Дівчата-подруги», «Родюча долина», «Майстер Лелюк», «Кара», «Вірність», «Партизанська мати», «Катерина» та багато ін., які склали кілька збірок – «Дівчата – подруги» (1941 р.), «Листи до друзів» (1942 р.), «Вірність» (1943 р.), «Сильніше смерті» (1944 р.; 1946 р.).

До творчості воєнного періоду варто віднести збірку «Б'ють джерела», яка хоч і була надрукована 1947 року, однак містила твори, написані під час перебування письменника в евакуації. Основним ідейним лейтмотивом книжки є непереможна віра в неминуче звільнення та всеосяжна ненависть до загарбника, що плюндрує українську землю. Художня основа творів цього жанру є прикладом концентрації в тексті соцреалістичних штампів про мирне минуле довоєнне, куди підступно вдерся ворог, заґрунтованих на кореляції буттєвого та соціально-конкретного світобачення. Боротьба проти фашизму наділяється сакральним статусом.

Під багатьма творами малоформатної збірки «Голос землі» (1964 р.) автор не тільки поставив дату написання, а й указав місце написання

оповідань. Ось, приміром, «Сильніше смерті» «Наталка» – «Куп'янськ, 1943 р.», «Повість дівочого серця», «Марія» – «Нова Водолага, 1944 р.», «Сім'я» – «с. Токарівка, 1944 р.», «Вітряк» – «с. Огульці, 1944 р.», «Мати», «В новій хаті» – «Нова Водолага, 1945 р.», «Дівчина-пісня» – «с. Великі Проходи, 1945 р.». Тому цілком очевидно, що вказані оповідання Костя Гордієнка, опубліковані вже по завершенню Другої світової війни, належать до малоформатної воєнної прози.

Щоправда, говорити про жанровий поділ тодішніх творів прозаїка можливо тільки умовно. Характерна риса оперативних жанрів прози – оповідань, нарисів – поєднання не тільки художніх і публіцистичних елементів, а й традиційне для творчого почерку письменника злиття думки з її образним відтворенням, лірична забарвленість і публіцистична загостреність. Для творів малих жанрових форм характерна композиційна зосередженість розповіді навколо певного епізоду, концентрація думки та лаконічність викладу, відображення окремих – етапних – моментів життя героя, що опинився в екстремальних умовах воєнної дійсності. Малоформатний епос Костя Гордієнка відбиває характерні риси тогочасної прози, народженої в воєнних умовах, – «репортажність», фрагментарність, експресивна тропіка, схильність до експериментів зі словом.

По війні, в т. зв. «жданівську епоху», коли розправлялися з «націоналістичними перекрученнями» в українській літературі, мова і стиль «воєнних» оповідань Костя Гордієнка також стали об'єктом нещадної критики. Сумнозвісний в академічних колах адепт вульгарного соціологізму М. Шамота, тавруючи «ідейно й художньо слабку» поему Володимира Сосюри «Вітчизна» та вишукуючи «ідейні помилки» Максима Рильського, «хиби мови, стилю» у вірші «Слово про рідну матір», звинуватив прозаїка в «безплідному експериментаторстві» й «провінціалізмі». Мовляв, мовні засоби його оповідань (для прикладу наводилися уривки з оповідання «Квітень». – Т. III.) не відповідають «соціалістичному змісту радянської літератури», позаяк «архаїзують побут наших людей, принижують їх культурний рівень» [9, с. 152].

Зрештою, на думку одіозного критика, герої Гордієнкових творів «виглядають безсилями і безликими, а сам письменник (...) здається людиною, яка гаразд не уявляє собі ні подій, ні часу, ні людей, про які говорить. Мова (...) позбавляється у творах К. Гордієнка гостроти й виразності, ідейній обмеженості тут цілком відповідає непо-

вноцінність, збідненість мови» [9, с. 152–153]. Згадалися письменникові й «формалістичні перекручення» в романі «Діти сонця», нове – перероблене й доповнене, з іншою назвою та жанровим визначенням – видання якого з'явилося 1949 року.

У перші місяці війни серед Гордієнкових творів «переважала (...) белетризована публіцистика або наскрізь публіцистична новелістика, де живі малюнки змінювались гарячим словом гніву, заклику, глибокої віри в перемогу» [5, с. 9], на чому наголошує М. Острик. «Слава тим, хто в тяжку годину духом не занепадає!», – так закінчувалось, скажімо, оповідання «Повість дівочого серця»; «Повік не згасне матерня любов на землі, доки не згасне сонце – бо тоді охолоне земля!» – оповідання «Сильніше смерті».

Лозунгово-ораторська риторика, закличні та імперативні спонування до дії завершують сюжетну ходу оповідання «Полина Бурдун»: «Волелюбний український народ! Непоборний велетне! Стань на весь свій могутній зріст! Випростай дужі руки! Розтопчи німецьку наволоч! Згадаймо ненависть своїх прадідів, що смертельно били ворогів, які зазіхали на волю українського народу. Гамаліївські ліси хай стануть віднині вашою хатою. (...) До зброї!» [2, с. 18–19].

Кость Гордієнко належав до тієї категорії українських митців слова, натхнення в яких народжувалося при безпосередньому сприйнятті явищ дійсності, конкретних людей, їхніх дол. У мирні часи його постійне перебування в сільській глибинці, на Лебединщині, жило, наповнювало оповідання, романи й повісті безпосередніми враженнями. Гордієнко-письменник звик на власні очі бачити подію, яку він збирався осмислити, відтворити в образній формі. Він звик бачити живих людей, які могли стати героями його творів, чути їх голоси, фіксувати в пам'яті якісь особливі жести, вирази обличчя, їхню лексику та інтонацію, зрештою – інтуїтивно відчувати. Для письменника важливо було зрозуміти внутрішні мотиви вчинків і поведінки прототипів майбутніх персонажів.

Тривале перебування в глибокому тилу певною мірою позбавляло письменника такої можливості. Кость Гордієнко вимушений був задовольнятися газетними повідомленнями про військові події, фронтові епізоди, про ситуацію на окупованій території України. Інакше кажучи, користувався відфільтрованими військовою цензурою інформацією і фактами про грізну воєнну реальність. Навіть пережиті в перші місяці (до окупації України німецькими загарбниками. – Т. III.) враження,

почування, емоції від трагічних реальних подій (відступ військ і відчай людей, розорення і незліченні смерті, звірства фашистів) письменник змушений подавати в руслі офіційного трактування подій і явищ дійсності. Тим більше, що творче мислення Костя Гордієнка на той період етично й ідеологічно «вписалося» у чітко визначені межі методу соціалістичного реалізму.

Звідси на перших порах спостерігаємо прибілизність художніх картин, в яких небагато яскравих, узятих з життя елементів, правдивих характерів, живих деталей і метафоричних картин. Його персонажі часто нагадують плакатних героїв, що розмовляють пафосно, натхненно, хоча обставини вимагали звичайної, повсякденної мови – відкритого та правдивого слова. Художні картини часом пронизані штучною мелодраматичністю (на кшталт, «лише згадаю рідне село – серце болить, сльози ллються. Мої дорогі сестри, невірні подружки, дійшла до мене вість про вашу гірку долю...» [2, с. 18]; «Брати-партизани, прийміть в славне товариство! Щедра на смерть на здригнеться дівоча рука. Хто сказав, що я жальна і безпорадна? (...) Не стану я терпіти в рідному домі наругу, візьму святий ніж у руки...» [2, с. 12]), визнану сучасними критиками [4, с. 123] однією з досить «поширених хвороб» тодішньої української літератури.

Не обійшлося в оповіданнях без гіперболізації людських можливостей у боротьбі з фашистами. Так, «один боєць клав купу німецьких трупів, ...три радянські винищувачі різали ескадрильою німецьких бомбовозів, кидали на землю», а зовсім юна дівчина одним ударом ножа вбиває німецького офіцера («Катерина») чи літня партизанка Матвійвна (так називали жінку партизани. – Т. Ш.) знаходить у собі сили кидати у ворогів гранати, «поки гора трупів не вкрила бугор» («Партизанська мати»).

Тут також можна простежити схематичний підхід до зображення німецьких загарбників, з виразним акцентуванням на формулі «шлункової людини» (вислів Валентини Хархун). Галерея ворожого типуажу в текстах Костя Гордієнка представлена доволі обмежено, на рівні карикатурно-плакатної зображальності. У творах постає в основному – узагальнений, позбавлений психологічної рельєфності, внутрішнього драматизму образ фашистських загарбників («німецька орда», «шакали», «хижаки») та їхніх прислужників, запродавців-поліцаїв. Якщо німці, за авторською характеристикою, духовно вбогі, кровожадні й людиноненависні, то поліцаї, не менш жор-

стоки, проте боязкі, невеликого розуму зрадники. Зображаючи німецьких прислужників, як зрадили свій народ, автор вдається до біблійних алюзій (легенда «Іуда»). Він порівнює запродавців України з Іудою, адже вони за «тридцять срібників зраджували синів вільного народу», виводили ворога «на слід народних месників».

Одна з авторських схем у зображенні ворога – «ситі, п'яні» німці, які в захоплених українських селах переважно «сидять у теплі, ситості, ріжуть скотину, палять, варять, на втіху дівчат водять, п'ють, знущаються старих людей, дітей, – голодних, голих в льох посадили» [2, с. 38]. Опис духовної ущербності ворога доповнюють зневажливі характеристики фізіологічного плану: німецький солдат має «відгодоване тіло», «м'ясистий» чи «ситий живіт», «м'ясисті груди», «виричені очі», «осатанілі лиця» та под.

Показово, що такий спрощено трафаретний підхід до характеротворення був чи не визначальним для української прози періоду війни, особливо на її початковому етапі. Зазвичай, як говорив на Пленумі Спілки письменників України в червні 1944 року Максим Рильський, в українській літературі «на догоду трафаретам німці і зрадники малюються (...) доконче фізично потворними, чорна й біла фарба без усяких переходів застосовується не тільки до наших ворогів і наших героїв, а до всього, що тільки письменник малює. (...) Палітра з двох тільки фарб – надто бідна художньо, а інколи й шкідлива ідейно, бо коли б, приміром, запродавці й диверсанти були всі в житті створені за принципом “бог шельму метит”, як те бачимо в багатьох наших письменників, то боротьба з ними була б набагато легша, ніж це є насправді» [6, с. 115–116].

Офіційні радянські коди або системи нормативних значень у творах Костя Гордієнка розгортаються на рівні авторських роздумів про переваги радянського способу життя та радянських цінностей, що в своїй основі мають ознаки фальшивості та імітованості. Ще не загоїлися страждання українців від політичних репресій та пережитого Голодомору, а в оповіданні «Катерина» пафосно звучать реляції автора про радянську владу, яка «виховала людину, що не знала приниження, страху, не гнула ні перед ким спину, де треба, сміло перечила старшим» [2, с. 10].

Показовими з цього погляду є згадки (ледь не в кожному творі. – Т. Ш.) про важкий шлях від злиднів до благодатного довоєнного життя – заможного, з достатком, із веселими піснями, що абсолютно не відповідали сумним реаліям вже

практично знищеного сталінською політикою колективізації українського села. Розповідь про ідеальне минуле українських колгоспників з явно гіперболізованою грандіозністю набуває в малій прозі письменника рис урочистої промови.

Не обходилося у творах Костя Гордієнка без згадок про українських націоналістів, які ненавидять радянську країну і допомагають німцям, очікуючи обіцяної землі, на кшталт: «Дуренька жовтоблакитна газетка, що виходила в Харкові, на всю округу сповістила про нову перемогу німецької зброї...» [2, с. 36]; «А вже німецькі брехунці, українські націоналісти, снують вигадки про Мусія Завірюху, вже німецькі газети небилиці про Мусія Завірюху пишуть, видно дуже дошкулив! Постривайте, вовчі шкури, ща зазнаєте народної кари» [2, с. 44].

Серед малої прози письменника помітно виокремлюється низка оповідань, авторська увага в яких звернена безпосередньо до українських реалій, до долі окупованої Вітчизни – «залитої кров'ю України. Нездоланої. Нескореної. Гнівної» [10, с. 19]. Саме в цих творах, не позначених виразною плакатністю образів і тем, чи не найповніше реалізувалися суто індивідуальні, авторські позиції.

У переважній більшості прозових текстів у піднесено-патетичних тонах, із героїко-романтичним пафосом прославляється духовне багатство і моральна велич, самовідданість і витривалість, «гордий дух українського народу», що «став на смертний бій з ворогом» [10, с. 20] чи на фронті, чи в партизанському загоні на тимчасово окупованій фашистами території. Відчутною у площині художнього тексту є авторська позиція з виразними патріотичними акцентами. Гордієнкові твори відтворюють, сказати б, типово український світ, де чути відгомін народної пісні («Ой, гай, мати...»), «Піхав козак на війноньку», «Ой не світи місяченьку»), зринають історичні образи славетних національних героїв (Івана Богуна, Северина Наливайка, Богдана Хмельницького та ін.), героїчної минувшини України; постають кар-

тини суто українських пейзажів, а мовна палітра персонажів передає колоритність народного слова й виразу.

Символічні образи, деталі, метафоричні картини органічно вплітаються в художню тканину твору і підсилюють його романтичне звучання: «Чи можна вирвати серце народу – святу любов до своєї матері-вітчизни» [10, с. 10]; «Чи можна скувати яснокриле слово – втілення духовних сил і поривань народу? (...) Не згасити вогненного слова – пробивається з-під землі, спадає з гори слово непокори, кличе на смертний бій з ворогом» [10, с. 19–20].

Ідейно-тематична структура оповідань і нарисів Костя Гордієнка не відзначається всеохопністю [11, с. 163]. Провідною темою є боротьба українців з нацистськими окупантами: зі зброєю на полі бою («Голос України», «Полина Бурдун»), у партизанському загоні («Мусій Завірюха і його друзі», «Партизанська мати», «Подруга»), на окупованій землі («Кара», «Гнів землі»). Всі події відбуваються в основному на території України, за поодинокими випадками – глибоко в тилу, «на привільних саратовських степах», де українки своєю тяжкою працею робили все можливе, щоб військо ненависних окупантів і вбивць було розгромлене («Випадок у дорозі», «Пряха», «Дівчата-подруги»).

Висновки і пропозиції. Увага письменника зосереджується на розвитку зовнішнього конфлікту. Автор показує всю глибину народного горя в окупації. Навзамін буремних фронтових подій, батальних сцен, панорамних картин бою у центрі уваги Костя Гордієнка – безпосереднє зображення епізодів і локальних історій про життя українців під п'ятою окупантів, про знищення ворога звичайними мирними людьми, колишніми колгоспниками, які прийняли на свої плечі увесь тягар окупації. Серед головних героїв його творів виокремлюються образи жінок і дітей, зрідка – літніх селян, які докладають чимало зусиль, ризикують життям, щоб наблизити перемогу над фашистськими загарбниками, хоча й позбавлені можливостей вести активну збройну боротьбу.

Список літератури:

1. Гордієнко К. Безсмертя людяності: зі спогадів воєнних літ. *Прапор*. 1985. № 2. С. 62–77.
2. Гордієнко К. Вірність. Київ: Українське видавництво, 1943. С. 39.
3. Історія української літератури: у 8 т. Київ: Наукова думка, 1971. Т.8: Література післявоєнного часу (1946–1967 рр.). 576 с.
4. Історія української літератури ХХ століття: У 2-х кн. 1994. Кн. 2 Ч. 1: 1940–1950-ті роки. Київ: Лібідь. 367 с.
5. Острик М. Літописець Буймира. *Літературна газета*. 1959. 30 жовтня. С. 3.
6. Рильський М. Українська радянська література в дня визволення України. *Зібрання творів у двадцяти томах*. Київ: Наук. думка, 1986. Т. 13. Літературно-критичні статті. С. 102–118.

7. Філатова О. Автор і текст у системі соцреалізму. Миколаїв: Іліон. 2017. 243 с.
8. Хархун В. П. Соцреалістичний канон в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації: монографія. Ніжин : ТОВ «Гідромас», 2009. 508 с.
9. Шамота М. За слово правдиве і цілеспрямоване. *Вітчизна*. 1951. № 8. С. 150–162.
10. Шарова Т. Кость Гордієнко: художній літопис села Буймир. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: зб. наук. пр. Філологічні науки*. Луганськ : ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. № 19 (230). С. 45–51.
11. Шарова Т. Основні етапи модуляцій художнього мислення К. Гордієнка. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 30. Т. 3. С. 163–169.

Sharova T. M. MILITARY MODEL IN KOST GORDIENKO'S REPRESENTATION OF EVERYDAY LIFE AND ARTISTIC REFLECTIONS

The article focuses on the fact that during the Second World War Ukrainian writers were forced to fight the invaders with the artistic word. Kost Gordienko is considered to be a representative of that time, whose work is currently understudied. However, the creative legacy of the writer deserves attention, since in his work we can distinguish the following vectors: orientation to agitation, serving the ideological tasks, methodological «correctness» of topics and ideas.

As a representative of Ukrainian literature, Kost Gordienko focused on ideological and political standards for the coverage of socialist transformations in literature. The writer followed the criteria of the genre-stylistic and ideological-thematic structure of the socialist realism method.

The article emphasizes that, on the one hand, artistic creativity in the normative coordinate system of socialist realism was tangible in literature. On the other hand, there was the forced liberalization of the «discourse of power», the destruction of Soviet cultural myths. Such events led to the functioning of two levels of world modeling in artistic works: official and individually authorial (unofficial).

The literature of this period is represented by short prose. Kost Gordienko is just an example that shows what Ukrainian artists of the 20th century focused on. Artists took into account the theme of war: the front line and the reality of the rear, the partisan movement and the underground, the tragic beginning of the war and the retreat of the troops, heroism and betrayal, the greatness and drama of victory over the enemy.

It is pointed out that the vast majority of Kost Gordienko's creations of the years of struggle against fascism are short stories and essays of a distinctly civic orientation, full of exclamatory slogan-oratorical intonations, angry expressions of hatred for the enemy. The heroes of the writer's works are strong-spirited men and women, young people who protect their homeland from enemies. The heroic-romantic pathos of the narration in Gordienko's works is logically consistent with the objective presentation of the material, the elements of drawing naturally intertwine with the artistic understanding of wartime.

Key words: military model, everyday life, creativity, short prose, Kost Gordienko.